

ارائه الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی نوآور محور با تأکید بر مزیت‌های منطقه‌ای مبتنی بر روش فراترکیب

مرضیه بختیاری^۱، مرتضی موسی‌خانی^{۲*}، سیدمهدی الوانی^۳، سید رسول حسینی^۴

چکیده

زمینه: اهمیت روز افزون کارآفرینی دانشگاهی به‌عنوان راهبردی کلیدی جهت نوآوری و خلاقیت همسو با قابلیت‌ها و مزیت‌های منطقه‌ای مورد توجه است.

هدف: پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی نوآور محور با تأکید بر مزیت‌های منطقه‌ای مبتنی بر روش فراترکیب انجام شده است.

روش: این پژوهش با روش کیفی و رویکرد فراترکیب و با استفاده از تحلیل محتوایی مستندات انجام شده است. بدین منظور مستندات داخلی و خارجی مرتبط مشتمل بر ۱۱۸ سند شناسایی شدند و در نهایت ۵۵ سند نهایی و مورد تحلیل قرار گرفته است. بر اساس تحلیل محتوایی مستندات (مقوله، مفاهیم و کدها) شناسایی شد.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌های پژوهش، الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای مشتمل بر (فرهنگ، جغرافیا و نیروی انسانی) بر اساس ارکان کلیدی (مزیت جویی، نوجویی و فرصت‌جویی) بوده است که در این فرآیند ارتباط و تعامل دانشگاه، صنعت، جامعه و دولت موجب توسعه کارآفرینی دانشگاهی می‌شود.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داده است عوامل حاکمیتی مشتمل بر (عوامل راهبردی، نظارتی و اسناد بالادستی)، عوامل نهادی مشتمل بر (نهادهای رسمی و نهادهای غیر رسمی)، مکانیزم‌های تطابق پویا مشتمل بر (شناسایی فرصت‌ها و قابلیت‌های منطقه‌ای، راهبردهای پاسخگویی و متناسب‌سازی با نیازهای منطقه‌ای) و شاخص‌های ارزیابی مشتمل بر (شاخص‌های ارزیابی کلان و شاخص‌های ارزیابی خرد) بوده‌اند که در فرآیند توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای نقش کلیدی دارند.

کلید واژه‌ها: توسعه کارآفرینی دانشگاهی، مزیت‌های منطقه‌ای، فرا ترکیب.

۱. دانشجوی دکتری، گروه کارآفرینی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران marziyeh.bakhtiyari@gmail.com

۲. استاد، گروه مدیریت دولتی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) press @qiau.ac.ir

۳. استاد، گروه مدیریت دولتی، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران sralvani@gmail.com

۴. استادیار، پردیس شهید چمران، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران mohamad_taghipour@yahoo.com

پیشگفتار

بحران‌های اقتصادی و کاهش منابع طبیعی، از بزرگترین مسائل و مشکلات جوامع جهانی، بویژه در کشور ایران (به خصوص به علت تحریم‌های ناعادلانه) است. در این راستا دانشگاه‌ها کشور با هدف تربیت نیروهای متخصص در رشته‌های متفاوت ایجاد شده و به منظور تولیدات علمی گسترش یافته‌اند و به کانون‌های تولید ثروت بدل شده‌اند (یادگاری و همکاران، ۱۳۹۸). دانشگاه‌ها نقش مهمی در پویایی و رشد منطقه‌ای دارند از یک سو، دانشگاه‌ها عوامل اقتصادی بزرگی هستند و تأثیر مستقیمی بر فعالیت‌های اقتصادی و محلی دارند و از طرف دیگر دانشگاه‌ها به زیست بوم فرهنگی و محیط طبیعی منطقه‌ای که به آن تعلق دارند کمک می‌کنند (ریبریو^۱، ۲۰۲۰). به علاوه، دانشگاه‌ها امروزه بازیگران مهم و اصلی در اقتصاد دانش بنیان محسوب می‌شوند که نه تنها قطب تولید دانش جدید هستند، بلکه به‌عنوان تقویت کننده کارآفرینی و عامل توسعه اقتصادی منطقه‌ای نیز شناخته می‌شود. (تکسریا^۲، ۲۰۲۰). توسعه آموزش عالی به‌عنوان استراتژی تقریباً بی قید و شرط، برای مقابله با انواع مختلف نابرابری‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی در کشورهای کم درآمد و کمتر توسعه یافته مد نظر قرار رفته است (داتزبرگر^۳، ۲۰۱۸). نیم قرن پژوهش، نشان می‌دهد آموزش عالی مزایای رفاهی قابل ملاحظه‌ای را برای افراد و جوامع به ارمغان می‌آورد. طیف گسترده‌ای از مزایای مادی و غیر مادی؛ مزیتی که به وضوح می‌توان به آن پرداخت بازار کار بهتر و توسعه کسب و کارها است (کریستوفرسن^۴، ۲۰۱۸).

در یک اکوسیستم کارآفرینی، دانشگاه‌ها نه تنها به‌عنوان موتور اصلی برای رشد اقتصادی از طریق انتقال دانش عمل می‌کنند؛ بلکه نقش برجسته‌ای را در تغییر ارزش‌های اجتماعی و شکل دادن به آینده جامعه ایفا می‌نمایند (کای و لیو^۵، ۲۰۲۰). تأثیر دانشگاه‌ها بر توسعه

-
1. Ribeiro
  2. Tixeiera
  3. Datzberger
  4. Kristoffersen
  5. Cai & Liu

اقتصادی منطقه‌ای، توسط مکانیسم‌های انتقال دانش به صنایع دانش بنیان، سرمایه انسانی و نوآوری‌ها صورت می‌گیرد (لایکاینن^۱، ۲۰۱۹). در تحقیقات مختلفی به تأثیر متقابل منطقه و دانشگاه اشاره شده است. در تحولات انقلاب سوم دانشگاه‌ها، این سازمان دستخوش تحولات شگرفی می‌شود. ظهور و پیشرفت دانشگاه کارآفرینی به‌عنوان یک نهاد، فرآیندی در حال انجام است که پویایی آن می‌تواند با شاخص‌های کمی و کیفی مرتبط با توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق و قلمروها، مورد تأیید واقع شود (ایرنا پاولوا^۲، ۲۰۲۰). دانشگاه‌های کارآفرینی از طریق تأسیس شرکت‌های زایشی دانشگاهی، ایده‌ها و فناوری‌های جدید را به مرحله ظهور می‌رسانند و به‌عنوان یک عنصر مهم در اکوسیستم کارآفرینی معرفی می‌شوند (ضیاء و همکاران، ۱۳۹۸). نقش استراتژیک دانشگاه‌های کارآفرینی و قابلیت‌های نوآورانه مؤسسات پژوهشی از طریق ایجاد دانش و فرآیند کشف فرصت‌های کارآفرینی، ارزش افزوده‌ای را به‌عنوان تسهیل‌کننده توسعه اقتصادی منطقه‌ای به‌دست می‌آورد (سها^۳، ۲۰۱۹). در واقع، دانشگاه از سه مسیر می‌تواند این فرآیند را ایجاد کند. مسیر اول «تدریس» است که با ارائه یک تجربه یادگیری کاربردی می‌تواند بر زندگی افراد و سازمان‌های منطقه تأثیرگذار باشد و با تأمین نیروی کار آماده و توانمند همسو با نیاز منطقه ارائه خدمت نماید. مسیر دوم «پژوهش» است که در کوتاه مدت به انگیزه کشف فرصت‌ها می‌انجامد و در دراز مدت پایه و اساس آموزش کاربردی است. البته عوامل کلان می‌تواند این مسیر را بسیار تحت تأثیر قرار دهد عواملی چون دولت، صنعت، رسانه‌ها و حتی خود دانشگاهیان. مسیر سوم که در حال حاضر بیشتر مورد توجه است، فعالیت‌های گسترده‌ای را در بر می‌گیرد که نشان دهنده تعهد دانشگاه‌ها برای مشارکت در نیازهای جامعه به روش‌های مستقیم‌تری از جمله: برگزاری دوره‌های کاربردی و عمومی به نفع جامعه محلی، ایجاد روابط غیر رسمی یا رسمی با صنایع شامل: تولید، بهره‌برداری، کاربرد و اشتراک دانش در خارج از محیط‌های

---

1. Lahikainen
2. Irina Pavlova
3. Nibedita

دانشگاهی، است. به عبارت دیگر، جریان سوم تعامل بین دانشگاه‌ها و بقیه جامعه است. دانشگاه می‌تواند نوآوری را توسعه دهد و توسعه نوآوری با توجه به قابلیت‌های منطقه و نیاز جامعه بر رقابت و مزیت منطقه‌ای و به تبع آن بر توسعه اقتصادی تأثیرگذار است (آمارانته و کاربلیت، ۲۰۲۰). لذا مفهوم توسعه کارآفرینی با تمرکز بر دانشگاه‌های منطقه‌ای و با هدف گسترش دانش آکادمیک و انتقال دانش به شرکت‌ها و سازمان‌ها منجر به توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع می‌شود.

بدین منظور این پژوهش که با روش کیفی و رویکرد فراترکیب انجام شده است بر آن است تا به سؤال زیر پاسخ دهد:

الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای چگونه است؟

در این راستا، نیبیدیتا ساها^۲ (۲۰۲۰) به تشریح دیدگاه‌های استراتژیک دانشگاه‌های کارآفرینی و تأثیر آنها بر روی یک سیستم نوآوری منطقه‌ای می‌پردازد. نیتا باب پوریکار^۳ (۲۰۲۰) مطرح می‌کند، دریافت چارچوب‌ها، چشم‌اندازها و الگوهای نظری مناسب از ذی نفعان دانشگاه، دانش کاملی ایجاد می‌کند و زمینه‌هایی برای ارائه راهکارهای عملی جهت توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر جغرافیا ایجاد می‌نماید. فانسکان و سالوما^۴ (۲۰۲۰) به میزان نقش دانشگاه‌ها در نوآوری و عملکرد کارآفرینی یک منطقه با طرح استراتژیک تخصصی هوشمند می‌پردازد. تکسریا^۵ و همکاران (۲۰۲۰) تأثیر دانشگاه‌ها بر رقابت پذیری منطقه‌ای را مورد بررسی قرار می‌دهد و عواملی چون (چشم‌انداز رشد درونزا، انتقال فنآوری، تجاری‌سازی و عوامل نهادی) را در این فرآیند تأثیرگذار می‌داند. در پژوهشی دیگر، ایرناپاولا (۲۰۲۰) نهادها و دانشگاه‌ها را عامل اصلی شکل دادن به محیط‌های ملی و منطقه‌ای می‌داند و رسالت‌های دانشگاه را به‌عنوان یک نهاد بسیار محافظه کار پویایی و افزایش کمی

1. Amarante & Crubellate
2. Nibedita
3. Neeta
4. Fonseca, Salomaa
5. Teixeira

و کیفی تأثیرات بر توسعه اجتماعی و اقتصادی مناطق و قلمروها می‌داند. نس و بنوورس^۱ (۲۰۲۰) نیز مطرح می‌کنند؛ دانشگاه‌های کارآفرینی چارچوب‌هایی را ایجاد می‌کنند که به بازیگران دانشگاه اجازه می‌دهد تا با ساختن انواع جدیدی از مؤسسات منطقه‌ای، در فعالیت‌های توسعه جمعی (مانند خوشه‌ها یا شبکه‌های انتقال فناوری) نقش مثبت داشته باشند و تأکید می‌کنند؛ ارتباطات مداوم بین دانشگاهیان، افراد و ذی‌نفعان منطقه‌ای برای اطمینان از این همکاری سازنده، بسیار مهم است. ایاتمون^۲ (۲۰۱۸) بر تجاری سازی دانش از طریق آموزش فراملی و فرآیندهای تعاملاتی تأکید دارد که می‌تواند توسعه منطقه‌ای را تقویت و پیامدهایی برای توسعه اجتماعی و اقتصادی داشته باشد. لویز و همکاران (۲۰۲۰) قصد کارآفرینانه دانشجویان در مناطق محروم و مناطق مرکزی را بررسی می‌کند و مطرح می‌کند؛ احتمال بیشتری وجود دارد که دانشجویان مناطق حاشیه‌ای کارآفرین شوند. لذا پیشنهاد می‌شود جهت توسعه و کاربرد فرصت‌های کارآفرینی زیر ساخت‌های لازم فراهم شود. کای و لیو (۲۰۲۰) به نقش دانشگاه‌ها در راستای توسعه کارآفرینی نهادی و نوآوری‌های منطقه‌ای اشاره دارد. چارلن^۳ و همکاران (۲۰۲۰) پویایی و موفقیت انکوباتورها را وابسته به محیط و اکوسیستم «جغرافیایی، محیط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی» می‌داند. آمارانته و کیلابیراتی (۲۰۲۰) توسعه کارآفرینی دانشگاه‌ها را وابسته به کار نهادی و نتیجه تلاقی نیروهای درون و برون سازمانی می‌داند که از طریق یک تعامل تاریخی و بازگشتی بین ساختار نظارتی، هنجاری و فرهنگی شکل می‌گیرد. سرجی^۴ و همکاران (۲۰۲۰) اساس توسعه اکوسیستم نوآوری منطقه‌ای را یک مدل ماریپچ سه‌گانه که شامل «صنعت، دولت و دانشگاه‌ها» است، دانسته و عنوان می‌کند دانشگاه‌های مادر در این حلقه نقش برجسته‌تری ایفا می‌کنند. برنادی و آزوکار^۵ (۲۰۲۰) نیز مطرح کردند، امروزه

---

1. Nieth, Benneworth
 2. Eatmon
 3. Charlene
 4. Sergey
 5. Bernardi & Azucar

دانشگاه‌ها به‌عنوان عناصر اصلی برای ارائه آموزش عملی؛ شامل تکنیک‌های اجتماعی و تعامل، آموزش برای ایجاد مشاغل و دسترسی به شبکه‌های متنوع و بازارهای مناسب به منظور تقویت قابلیت‌های تشخیص فرصت برای کارآفرینان مشتاق در نظر گرفته می‌شوند. دلمونته^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی مطرح کردند، یک تاریخ و فرهنگ کارآفرینی منطقه‌ای و یک محیط اجتماعی که منجر به تشکیل شرکت‌های جدید شود می‌تواند وابستگی مسیر کارآفرینی منطقه‌ای را نشان دهد. استبرو^۲ و همکاران (۲۰۱۹) مطرح کردند؛ افرادی که سابقه دانشگاهی دارند نسبت به افرادی که دارای سوابق تحصیلی غیر دانشگاهی هستند، میزان ورود کمتری به کارآفرینی دارند این آمار جهت تعریف مجدد رسالت‌های دانشگاه قابل تأمل است. جانگ^۳ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی دیگر بیان کردند، لازم است کشور کره تغییرات اساسی را در ساختار صنعتی و سیستم‌های آموزش عالی ایجاد کند تا خود را برای ورود به سال‌های بالقوه بیکاری فناوری آماده کند. برای این تطابق، نقش دولت، صنعت و دانشگاه‌ها در ایجاد دانش و مهارت قابل تأمل است. الاهار^۴ و همکاران (۲۰۱۹) اذعان داشتند که استفاده از ماریچ سه گانه و مراحل توسعه، می‌تواند زمینه را برای پیشرفت دانشگاه‌ها در دستیابی به مأموریت توسعه خود فراهم کند. در این راستا از طریق رهبری مقتدرانه‌تر و مشارکت بیشتر ذی‌نفعان داخلی و خارجی فرآیند تسریع می‌شود. ایتزکویز^۵ و همکاران (۲۰۱۹) به ایجاد خوشه‌های نوآوری منطقه‌ای منشعب از دانشگاه اشاره کردند و این فرآیند را اولین قدم در توسعه مناطق مطرح کردند. سانچز^۶ و همکاران (۲۰۱۹) نیز به تعامل خوب دانشگاه‌ها با دولت و صنعت اشاره کردند و عنوان نمودند، دانشگاه‌ها با بهره‌مندی از مشوق‌ها و تعامل با محیط و در کنار اهداف آموزشی و پژوهشی سهم ویژه‌ای

1. Del Monte
2. Astebro
3. Jung
4. Allahar
5. Etzkowitz
6. Sanchez

در منطقه ایفاء می‌نمایند. فاستر^۱ و همکاران (۲۰۱۹) مطرح کردند، توسعه اکوسیستم‌های منطقه‌ای دانشگاهی کارآفرینی می‌توانند اکوسیستم‌های تجاری را تقویت نمود و به‌عنوان عامل اصلی رشد اقتصادی منطقه، نقش راهبردی خود ایفاء می‌نمایند. سالوما^۲ (۲۰۱۹) به ارزیابی ساختاری دانشگاه کارآفرینی در مناطق روستایی پرداخته و مطرح می‌کند دانشگاه باید بتواند پاسخگوی نیازهای منطقه در زمینه‌های خاص باشد. پاسخ‌های نهادی دانشگاه‌ها نسبت به محیط، مأموریت سوم دانشگاه را شکل دهد. آتا و همکاران^۳ (۲۰۱۹) مطرح کردند؛ فعالیت‌های دانشگاهیان به‌عنوان زمینه ساز ورود دانش جهانی به مناطق پیرامونی است که مکانیسم‌های افزایش جریان دانش را ایجاد می‌کند. پروتوپاپو^۴ و همکاران (۲۰۱۸) مطرح می‌کنند؛ نوآوری در آموزش عالی به‌عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه جهت توسعه نوآورانه منطقه انکار ناپذیر است. در پژوهش‌های داخلی، بختیاری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی مطرح کردند؛ در چشم‌انداز جدید آموزش عالی، دانشگاه جایگاهی است که در آن مهارت‌های کارآفرینی به منظور بهبود قابلیت‌های فارغ‌التحصیلان در جهت تبدیل شدن به کارآفرینان، توسعه می‌یابد و آمایش آموزش عالی بر آن است تا با توجه به شرایط و استعدادها، منطقه و اقتضائات ناشی از آن، برنامه‌ریزی متناسب با نیاز جامعه و در جهت پاسخگویی به نیازهای منطقه‌ای داشته باشد. در پژوهشی دیگر، حسینی و همکاران (۱۳۹۷) مطرح کردند؛ ضمن تأمل در وضعیت فعلی نظام آموزش عالی کشور و تطبیق با نظام‌های آموزش عالی پیشرو در دنیا، توجه به آمایش آموزش عالی در راستای توسعه منطقه‌ای علم و فناوری عامل تعیین‌کننده در جهت بهبود کیفیت و کارایی آموزش عالی است. در پژوهشی دیگر؛ بوذری (۱۳۹۵) در پاسخ به این سؤال که آیا بین عملکرد آموزش عالی در خصوص تأمین نیروی انسانی متخصص با ظرفیت‌های استان‌ها رابطه وجود

---

1. Fuster
2. Salomaa
3. Atta
4. Protopopov

دارد، پاسخی صریح و روشن ارائه کرد که اصولاً عملکرد مؤسسات آموزش عالی در تأمین نیروی انسانی بخش کشاورزی در استان‌هایی که ظرفیت‌های بالای کشاورزی را داشته‌اند، بسیار ضعیف عمل می‌کند. در بخش صنعت عملکرد مراکز آموزش عالی در تربیت نیروی انسانی متخصص، به خصوص در استان‌های برخوردار و نیمه برخوردار، قابل قبول بوده است و آنها در بخش خدمات نسبتاً موفق عمل کرده و نقش خود را در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز به خوبی ایفا نموده‌اند. عبدی هولایی و همکاران (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان پیش بینی بازاریابی کار آفرینانه بواسطه برنامه ریزی استراتژیک انجام دادند. یافته‌ها نشان داد رابطه همبستگی معنی داری بین برنامه ریزی استراتژیک با چهار مولفه بازاریابی کار آفرینانه شامل فرصت هشیاری، نوآوری معطوف به مصرف کننده، ایجاد ارزش و مدیریت ریسک وجود دارد. همچنین در تحقیقی دیگر (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان رابطه برنامه ریزی استراتژیک با بازاریابی کار آفرینانه در بانک صادرات منطقه شمال تهران انجام دادند. نتایج نشان داد مدیریت ریسک و فرصت هشیاری از مولفه‌های بازاریابی کار آفرینانه در بانک صادرات منطقه شمال بیشترین تاثیر را از برنامه ریزی استراتژیک می‌پذیرد و کمترین تاثیر مربوط به مولفه ایجاد ارزش با می باشد. فرهمند (۱۳۹۲) برای اجرای مناسب طرح آمایش آموزش عالی، استراتژی‌هایی همچون ایجاد پیوند بین نیازهای استانی و توانمندی‌های دانشگاهی برای هر استان از طریق تدوین برنامه ریزی استراتژیک، مشارکت دادن نخبگان (بومی) در حوزه‌های اقتصادی، علمی و دانشگاهی در برنامه‌های آمایشی و بروز کردن اطلاعات طرح بطور مدام برای هر استان، هدفمندسازی توسعه دانشگاهی و افزایش امکانات مورد نیاز جهت همکاری بیشتر با صنایع و افزایش استقلال دانشگاه‌ها و واگذاری مسئولیت اتمام طرح‌ها به مدیریت هر دانشگاه را پیشنهاد داد. آهنجیان (۱۳۹۱) نیز مطرح کرد، طرح و اجرای مطالعات آمایش باید با اتکاء به نقشه کلان توسعه علم و فناوری کشور صورت گیرد و دستاوردهای آمایش باید پشتیبان سیاست‌های توسعه علم و فناوری کشور باشد.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع تحقیقات کاربردی و بر حسب نحوه گردآوری داده‌های پژوهش از نوع اسنادی- فراترکیب است. در پژوهش حاضر جامعه آماری شامل پژوهش‌های پیشین (مقالات، پایان نامه‌ها و طرح‌ها) در زمینه توسعه کارآفرینی دانشگاهی و دانشگاه‌های منطقه‌ای است. در زمینه نمونه‌گیری، مرتبط‌ترین مطالعات با استفاده از رویکرد هدفمند انتخاب شدند که در بررسی‌های انجام گرفته در این زمینه ۵۵ پژوهش انتخاب شدند. جهت روایی پژوهش از (مثلت‌سازی منابع داده‌ها، بازبینی توسط همکاران^۱ و بررسی توسط مشارکت کنندگان^۳ استفاده شده است. برای بررسی پایایی پژوهش، از روش پایایی بازآزمون^۴ و روش پایایی توافق بین دو کدگذار^۵ استفاده شده است.

روش فراترکیب مشابه فراتحلیل برای یکپارچه‌سازی چندین مطالعه به منظور ایجاد یافته‌های جامع و تفسیری صورت می‌گیرد (بک^۶، ۲۰۰۲). در مقایسه با رویکرد فراتحلیل کمی که بر ادبیات موضوع و رویکرد های آماری تکیه دارد، فراترکیب بر مطالعات کیفی متمرکز بوده است، به عبارت دیگر، فراترکیب، ترکیب تفسیرهای داده‌های اصلی مطالعات منتخب است (زیمر^۷، ۲۰۰۶) پژوهشگران از طریق فراترکیب به نگرشی نظام‌مند دست می‌یابند. این نگرش از راه ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به دست می‌آید و به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی منجر می‌شود. با این روش، دانش جاری پژوهشگر ارتقاء می‌یابد و در او دیدی جامع و گسترده در مورد مسائل پدید می‌آید. فراترکیب مستلزم بازنگری دقیق و عمیق پژوهشگر است تا بتواند یافته‌های پژوهش کیفی مرتبط را ترکیب

-
1. Data source triangulation
  2. Peer debriefing
  3. Member checking
  4. Re-Test Reliability
  5. Inter-Coder Reliability
  6. Beck
  7. Zimmer

کند. در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای فراترکیب سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۶) استفاده شده است که مراحل آن شامل تنظیم پرسش‌های پژوهش، بررسی نظامند متون، جستجو و انتخاب مقاله‌های مناسب، استخراج اطلاعات مقاله، تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌ها، کنترل کیفیت و ارائه یافته‌ها است. در ادامه و در بخش یافته‌های پژوهش، چگونگی انجام دادن جست و جوی سیستماتیک و انتخاب مقاله‌های مناسب برای تحلیل کیفی شرح داده می‌شود:

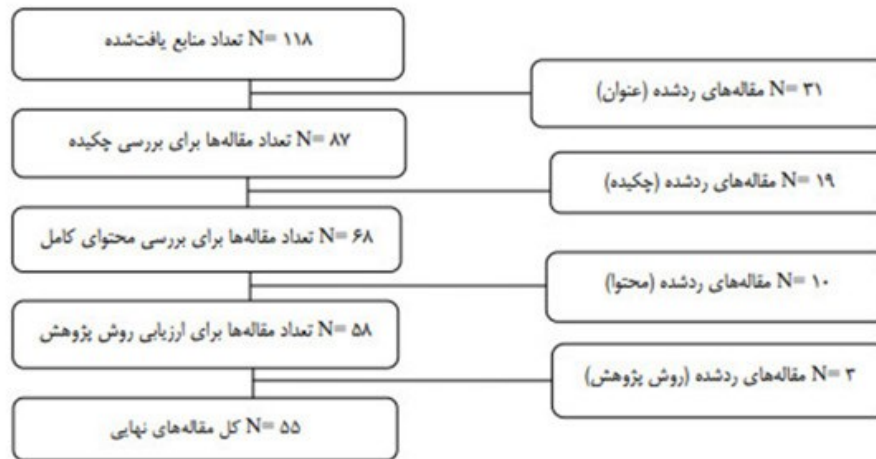
گام اول: تنظیم پرسش‌های پژوهش؛ پارامترهای پژوهش شامل چه چیزی^۱ چه جامعه‌ای^۲، محدودیت زمانی^۳ و چگونگی روش^۴ است که بر اساس پرسش‌های پژوهش شکل گرفته است.

گام دوم: بررسی نظامند متون؛ جامعه آماری پژوهش را تمام اسناد علمی، گزارش‌های پژوهشی، پایگاه‌های داده و نشریه‌های داخلی و خارجی در زمینه توسعه کارآفرینی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای طی سال‌های ۱۹۸۳ تا اوایل ۲۰۲۰ تشکیل داده‌اند. واژه‌های کلیدی پژوهش در پایگاه‌های اسکوپوس و وب آو ساینس جستجو شد. از کلید واژه‌های متنوعی از جمله «کارآفرینی دانشگاهی، دانشگاه کارآفرین، مزیت منطقه‌ای، آمایش آموزش عالی، برنامه‌ریزی منطقه‌ای» استفاده شد. از نتیجه جستجو ۱۱۸ مستند در گزینش اولیه انتخاب شدند که شامل کتاب، مقاله و گزارش بوده است.

گام سوم: جست و جو و انتخاب مقاله‌های مناسب، برای انتخاب مقاله‌های مناسب بر اساس الگوریتم مشاهده شده در شکل ۱ پارامترهای مختلفی مانند عنوان، چکیده، محتوا، دسترسی و کیفیت روش پژوهشی ارزیابی شده است.

---

1. What
2. Who
3. When
4. How

شکل ۱. الگوریتم انتخاب مقاله‌های نهایی

گام چهارم: استخراج نتایج؛ اطلاعات مقاله‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسنده به همراه سال انتشار مقاله و اجزای هماهنگی بیان شده در هر مقاله طبقه‌بندی شده است.

گام پنجم: تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی؛ در این پژوهش، بر اساس مطالعات پیشین برای تمام اطلاعات استخراج شده کدی در نظر گرفته شد و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هریک از این کدها، در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی شد. بر این اساس، مفاهیم پژوهش مشخص شدند. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته و تحلیل محتوای مقالات، ۵۵ مقاله نهایی انتخاب شدند و در مجموع ۴ محور ۹ تم اصلی و ۲۵ تم فرعی و ۸۳ مصداق برای توسعه کارآفرینی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای کشف و برجسب‌گذاری شد. یافته‌ها در این مرحله نشان داد در مطالعات گذشته تا کنون چنین مطالعه نظام‌ندی انجام نگرفته است و هریک از مطالعات پیشین فقط به جنب‌های ویژه از مقوله توسعه کارآفرینی یا مزیت‌های منطقه‌ای اشاره داشته‌اند. در جدول ۱ کدهای نهایی استخراج شده مرتبط با هر مقوله و مفهوم نشان داده می‌شود:

یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج کدگذاری جداول مربوطه استخراج شد که شامل (محور، تم اصلی، تم فرعی و مصداق) هستند.

جدول ۱. نمونه کدهای مربوط به عوامل حاکمیتی

مصدر	تم اصلی	تم فرعی	مصدر			
عوامل نظارتی و قانونی	نظارت قانونی اصلاح قوانین تصویب قوانین حمایتی	در نظام سیاست زده، شما نمی‌توانید منتظر اتفاق خوبی باشید. ریس دانشگاه، نباید با توجه به علائق سیاسی انتخاب بشود. در دانشگاه‌ها در حال حاضر جناح بندی‌های سیاسی هست. وقتی نظام بازار شما رانته است، کسب و کارها هم رانته هستند. تعدد قوانین در برخی موارد دست و پاگیر است. در واقع ما در بعضی جاها نیاز به مقررات زدایی داریم. تنها راه برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی استارت دولت است. توسعه کارآفرینی تدوین مقررات جدید لازم دارد. نقش قانونگذاری و دولت می‌تواند بسیار اساسی باشد.	مصدات			
				سیاست‌های کلی نظام	موازی کاری‌ها و قوانین متنوع و موازی باید برداشته شود. بر اساس اطلاعات بازار اسناد بالا دستی تنظیم شود. بهبود محیط کسب و کار لازم است (سیاسی، قضائی، فرهنگی و..)	
						نظارت بر حسن اجرا
				اهداف جامع و راهبردی	این موضوع کاملا به بحث سیاست گذاری‌های کلان کشور مربوط میشود. تدوین اسناد توسعه اشتغال مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای قدم اول است. تدوین اسناد بالادستی مطابق با مطالعات آمایش سرزمین نیاز است. تعیین کارگروه تخصصی جهت مطالعات آمایشی اگر شما در تحریم باشید صحبتی در این زمینه نخواهید داشت. ارتباط سیاسی کشور در این زمینه، در بحث کلان مطرح هست. پویایی صنعت و دانشگاه در تعامل با سایر کشورها است. در این جریان حاکمیت در سطح کلان وظایف را واگذار کند.	
						اسناد بالادستی
				عوامل حاکمیتی	اهداف جامع و راهبردی	

جدول ۲. نمونه کدهای مربوط به عوامل نهادی

محور	تم اصلی	تم فرعی	مصادق
		نهادهای سیاسی	نقش نهاد ها و بخصوص نهادهای سیاسی حائز اهمیت هست. دولت به‌عنوان یک نهاد سیاسی با ارائه سیاست‌ها و رویه‌های نقش مهمی در این کار دارد. نهاد ها و دولت باید از دانشگاه بخواهند به این سمت حرکت کنند. نقش نهادهای مختلف که بیشتر نقش سیاست گذاری دارند. به ویژه نهادهای رسمی، بر رشد اقتصادی تأثیر زیادی می‌گذارند.
		نهادهای قانونی	برخورد با برخی نهادهای رسمی که برای رسیدن به این هدف مانع ایجاد می‌کنند. یک مثال عینی بزمن؛ این همه ادعا وجود دارد که از اینکه می‌گویند «از استارت آپ ها حمایت می‌کنیم؛ حمایت می‌کنیم» و فقط مونده وسط خیابون (چهار راه امیر آباد) بیایند و استارت آپ ویکند برگزار کنند؛ در نهایت می‌بینیم این کارها خیلی اثربخشی بالایی ندارند. نهادها می‌توانند کمک‌های مالی و غیرمالی برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی داشته باشند. من به‌عنوان هیئت علمی دانشکده کارآفرینی خیلی نمی‌تونم نقش پر رنگی داشته باشم. در این بین همیشه گفت نقش نهاد ها با نقش آفرینی اقتصادی شون خیلی حائز اهمیت هست. اگر زمینه نهادی فراهم باشه مثلاً تشویق و ترغیب صورت بگیرد یقیناً وضعیت بهتر خواهد شد. نهادها و از جمله نهادهای مرتبط با کسب و کار نقش مهمی در توسعه اقتصادی دارند.
		زمینه و زیر ساخت نهادی	باید زمینه نهادی ایجاد شود به‌عنوان مثال فقط کافیه معاونت علم و فناوری ریاست جمهوری به کم فیتله را بکشه پایین، آن وقت خواهیم دید چند کسب و کار به وجود می‌آیند و رشد می‌کنند. هدف پژوهش شما خیلی عالیه اما ما همه تلاشمون را می‌کنیم، دانشگاه تلاشش را می‌کنه و میفرسته وزارت علوم؛ اون تصمیم گیرنده نیست پس میره شورای انقلاب فرهنگی، که اگر این نهاد همکاری نکنه و تأیید نکنه کل زحمات به باد رفته. فرهنگ یکی از عوامل اصلی در کارآفرینی است. برنامه‌ریزی منطقه‌ای به فرهنگ بومی آن منطقه کمک می‌کند. قبل از بوجود آمدن تغییر فقر فرهنگی باید درست شود. تجربه نشان داده که فرهنگ بر گرایش کارآفرینانه مردم تأثیرگذار است. تفاوت در هنجارها تمایز در رشد اقتصادی ایجاد می‌کند.
		نهادهای اجتماعی	تغییر هنجارها به‌عنوان شاخص نهاد غیررسمی در کشورهای در حال توسعه واقعاً می‌تواند یک راه حل باشد.

جدول ۳. نمونه کدهای مربوط به مکانیزم‌های تطابق پویا

محور	تم اصلی	تم فرعی	مصادق
مکانیزم‌های تطابق پویا	شناسایی فرصت‌ها و قابلیت‌های منطقه‌ای	کشف فرصت‌ها	فرصت‌های کارآفرینی در مناطق شناسایی شود و بر آن اساس اقدام به تعریف رشته‌های آموزشی و تهیه محتوی آموزشی شود. رشته‌هایی در دانشگاه آن منطقه تعریف شود که پاسخگوی نیاز منطقه مورد نظر باشد.
		خلق فرصت‌ها	دانشگاه‌ها مطابق با نیاز منطقه تأسیس بشوند. دانشگاه منطقه‌ای هم بر اساس مزیت شکل بگیرد. یک سری از رشته‌ها که متناسب نیستند حذف بشوند.
	همسویی نیاز صنعت با رسالت دانشگاه	تخصیص فرصت‌ها	یک سری از رشته‌ها که متناسب نیستند حذف بشوند. تخصیص رشته‌ها با توجه به نیاز و قابلیت مناطق باشد. بتوانیم برای نیاز صنعت در دانشگاه پاسخ مناسب پیدا کنیم. صنعت باید از دانشگاه؛ نیاز پژوهشی اش را بخواهد.
		صنعت با رسالت دانشگاه	به جای بالا بردن کیفیت درس و استادها و دانشجویها ما باید به دنبال پاسخگویی باشیم. تعامل دانشگاه و صنعت می‌تواند این مشکل را مرتفع سازد. نیاز است که دانشگاه و صنعت اهداف و چشم‌انداز مشترک تعریف کنند. موضوع دیگر حفظ مزیت‌ها در منطقه است که می‌تواند باعث بالا رفتن نرخ اشتغال آن منطقه شود.
	راهبردهای پاسخگویی و متناسب سازی نیازهای منطقه‌ای	همسویی نیاز منطقه/بازار با رسالت دانشگاه	برنامه‌ریزی آموزشی مطابق با مزیت منطقه پیامدهای خیلی خوبی برای کشورها خواهد داشت. هنگام تعریف رشته‌های تحصیلی نیازهای منطقه‌ای باید مورد توجه قرار گیرد. عملی شدن این موضوع باعث تولید دانش و بالا رفتن دانش عمومی آن منطقه می‌شود.
		همسویی نیاز منطقه‌ای	دانشگاه می‌بایست توجه خود را به سمت نیازهای منطقه‌ای سوق دهد. اساتید و دانشجویها در راستای تأمین نیاز منطقه فعالیت کنند. در انتخاب اساتید و مدیران باید دقت شود که بر اساس شایستگی‌های حرفه‌ای و صلاحیت‌هایشان و نیاز و استعداد منطقه انتخاب بشوند.

جدول ۴. نمونه کدهای مربوط به شاخص‌های ارزیابی

محور	تم اصلی	تم فرعی	مصادیق
شاخص‌های ارزیابی	شاخص‌های ارزیابی	ارزیابی میزان تحقق سیاست‌های کلی و حسن اجرای آنها	محیط کسب و کار مطلوب نقش مهمی در حل مشکلات جوامع دارد. شناسایی شاخص‌های مناسب جهت ارزیابی مبتنی بر حسن اجرای برنامه‌ها.
		ارزیابی و سنجش وضعیت موجود با وضعیت مطلوب	کشورهای پیشرو میبایست به‌عنوان الگوی قرار داده شوند. شاخص‌ها باید بومی سازی شود ارزیابی دقیقی از وضعیت موجود وجود داشته باشد. استانداردهای تعریف شود و طبق آنها ارزیابی صورت گیرد. تعداد پتنت‌ها باید افزایش پیدا کند.
شاخص‌های ارزیابی	شاخص‌های ارزیابی	ارزیابی زیر ساخت‌ها	دانشگاه کارآفرین باید زیر ساخت‌هایی را داشته باشد و ارزیابی صورت بگیرد. واقعیت جامعه امروز ما این هست که ما یک ارزیابی تکنولوژیکی باید داشته باشیم تا بتوانیم زیر ساخت‌های لازم را برای اشاعه تولید و انتقال تکنولوژی فراهم کنیم پارک‌های علم و فناوری مستمر مورد ارزیابی قرار بگیرند.
		ارزیابی محتوی و آموزشی	ارزیابی صورت گیرد تا رشته‌ها با ظرفیت‌ها و استعداد مناطق تطابق داشته باشد. باید تغییراتی مطابق با نیاز شناسای شده ایجاد شود و به صورت دوره‌ای ارزیابی صورت گیرد. کنترل بر نحوه تدریس و مفاهیمی که ارائه می‌شود. سیستم ارزیابی دانشجوی، کیفیت آموزش و هدف‌هایی که در هر کتاب درسی و آموزش‌های آن لازم است متمرکز است. تولید علم در راستای خلق ارزش نیاز امروز مناطق است. یکی از هدف‌های اصلی دانشگاه نسل سوم و چهارم استقلال مالی هست. دانشگاه‌ها مسیری برای خلق ارزش است. دانشگاه نباید به سیستم‌های مالی دولتی متکی باشد.
شاخص‌های ارزیابی	شاخص‌های ارزیابی	ارزیابی مالی	ارزیابی مالی دانشگاه بر اساس خلق ارزش صورت گیرد. تولید مقاله رسالت دانشگاه نیست. استاد، کارکنان و دانشجویان می‌بایست عامل کسب درآمد برای دانشگاه‌ها باشند. در یک کشور در حال توسعه اساساً حل مشکل جامعه مهمتر از تولید مقاله است. در راستای بهبود کیفیت خدمات و تولیدات نیاز به تغییر ساختارها وجود دارد. برطرف کردن نیاز صنعت و جامعه رسالت دانشگاه کارآفرین است.
		ارزیابی ساختارها و فرآیند	حل مسائل اولیه جامعه با تغییر ساختارها و ارزیابی ساختارهای موجود قابل حل است. ما تولید محتوا می‌کنیم و کشورهای دیگر از علم پول در می‌آورند. هدف اصلی دانشگاه‌ها داشتن دانشجوی بیشتر و آمار بیشتر و ارائه دفاع و پایان نامه‌های بیشتر است.

بحث و نتیجه گیری

امروزه، با توجه به تحولات و پیشرفت روز افزون اطلاعات و فناوری‌ها برای پیشرفت و حتی حفظ شرایط کنونی سازمان‌ها نیازمندند تا شرایط جدیدی را در سازمان به وجود آورند و به آن تداوم بخشند تا از تباهی و رکود آن جلوگیری کنند. در چنین شرایطی دیگر، سرمایه انسانی سازمان‌ها به منزله با ارزش‌ترین دارایی آن محسوب می‌شود و موفقیت سازمان‌ها دیگر در گرو شاخص‌های فیزیکی و مالی نیست و بیشتر در ارتباط با دارایی‌های نامشهود است (کیخا و عباسپور، ۱۳۹۸). کارآفرینی دانشگاهی به‌عنوان یک رویکرد و همچنین به‌عنوان رسالت سوم دانشگاه‌ها و آموزش عالی در سال‌های اخیر مورد توجه است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۲). در طول دهه‌های اخیر، فشار زیادی به دانشگاه‌ها جهت بهره‌برداری از دانش و توانایی‌های افراد در جهت توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی وارد شده است. در نتیجه مأموریت و رسالت دانشگاه نیز دستخوش تغییراتی گشته است و در این راستا چارچوب‌ها و مدل‌های جدید دانشگاهی از جمله مدل دانشگاه کارآفرینی^۱، دانشگاه مدنی^۲، دانشگاه تحولی^۳، دانشگاه جامعه محور^۴، دانشگاه بهم پیوسته^۵ و ... شکل گرفت است و شاخص‌های مختلفی جهت ارزیابی و بررسی عملکرد دانشگاه‌ها تعریف شده است (ریویزو^۶ و همکاران، ۲۰۱۹). یکی از مهمترین و کاربردی‌ترین این الگوها، الگوی دانشگاه کارآفرینی است در این راستا مدل مارپیچ سه‌گانه «دولت، دانشگاه، صنعت»^۷ (اتزکویتز و لیدسورف^۸، ۲۰۰۰) و الگوی مارپیچ چهارگانه^۹ (کاریانس و کامپبل^{۱۰}، ۲۰۰۹) که بر مدل مارپیچ سه‌گانه، دیدگاه رسانه عمومی مبتنی بر فرهنگ را نیز افزوده است. سپس الگوی مارپیچ

-
1. entrepreneurial university
  2. civic university
  3. Transformation University
  4. community-engaged university
  5. interconnected university
  6. Riviezzo
  7. TRIPLE HELIX
  8. Etzkowitz
  9. Quadruple Helix
  10. Carayannis and Campbell

پنجگانه^۱ (کاریانس و کامپبل^۲، ۲۰۱۲) که دانش و نوآوری را در زمینه محیطی (محیط‌های طبیعی) مطرح نمود و الگوهای قبلی را نظام بخشیده است و نقش دانشگاه به عنوان یک رویکرد در راستای توسعه پایدار و اکولوژی اجتماعی تفسیر شده است. در این راستا کارایانیس و راخما تالین^۳ (۲۰۱۴) مطرح کردند سیستم‌های اجتماعی از طریق نوآوری بر توسعه منطقه در مؤثر هستند و جامعه مدنی (از جمله فرهنگ، رسانه، سازمان‌های مردم نهاد و غیره) در این فرآیند دخیلند. پژوهش حاضر که با هدف «ارائه الگوی توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر مزیت‌های منطقه‌ای» انجام شده است؛ توانسته است الگوهای موجود را نظام بخشیده و بر اساس داده‌های گردآوری شده از مستندات این حوزه الگویی را ارائه نماید که علاوه بر نظام بخشی به الگوهای پیشین برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی مبتنی بر مزیت‌ها و قابلیت‌های منطقه مسیری را مشخص نماید. بدین منظور بر اساس داده‌های گردآوری شده و مطالعات صورت گرفته، نتایج زیر حاصل گشته است:

۱) تم‌های اصلی مزیت‌های منطقه‌ای مشتمل بر «فرهنگ، جغرافیا، منابع انسانی و تاریخ» شناسایی شدند.

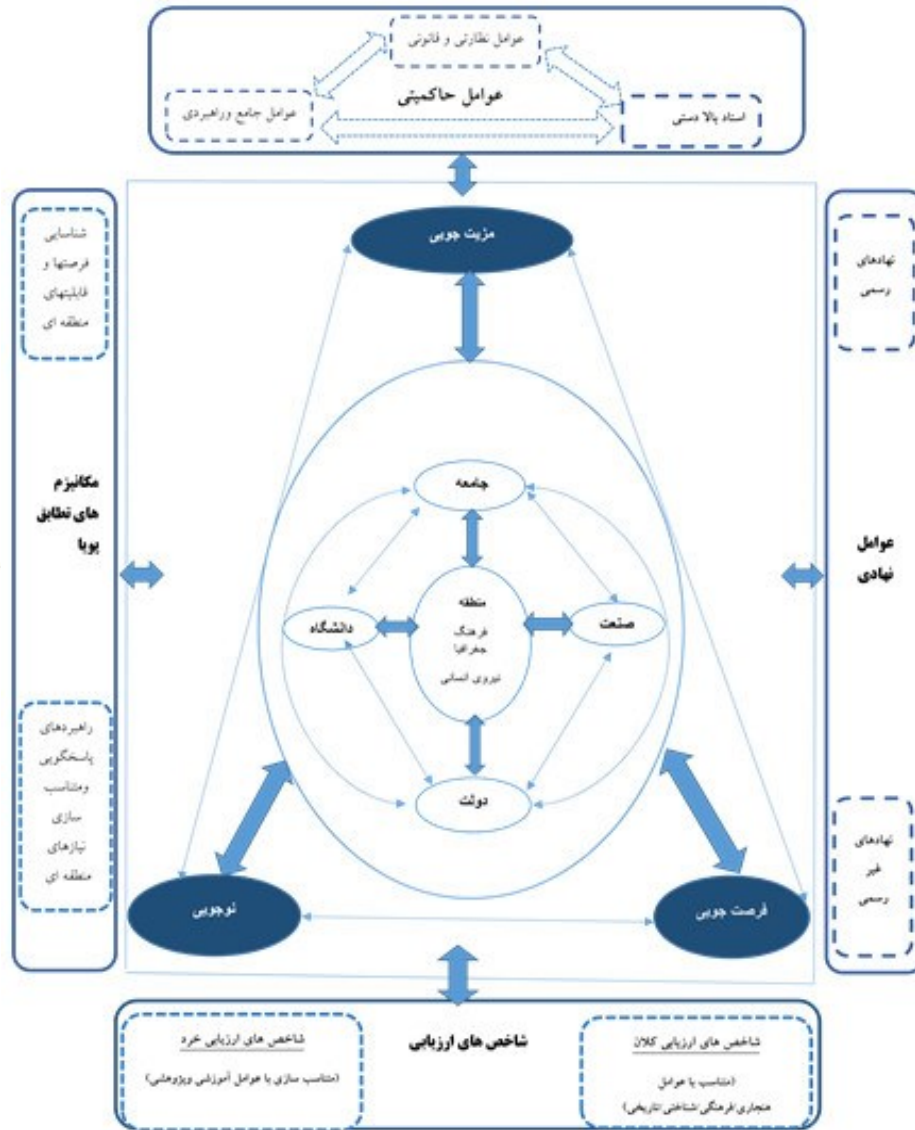
۲) تم‌های اصلی «کارآفرینی دانشگاهی» همسو با مدل‌های ماریپچ سه گانه و چهارگانه شناسایی شد که شامل «دولت، جامعه، دانشگاه و صنعت» بوده است. لازم به ذکر است تم‌های فرعی که برای تم‌های اصلی مشخص شده است؛ دقیقاً مربوط به بافت و زمینه ایران است که بر اساس نظر خبرگان استخراج شده است. بر این اساس مشخص شد که دولت با «زیر ساخت‌های حاکمیتی و زیر ساخت‌های اقتصادی در این حلقه ایفای نقش می‌کند. صنعت با «نوآوری، ساختار و پویایی» می‌تواند به این حلقه حیات بخشد. دانشگاه با تقویت روحیه کارآفرینانه، استقلال مالی و بهبود عملکرد کارآفرینانه» در این زمینه ایفای نقش

1. Quintuple Helix
2. Carayannis & Campbell
3. Carayannis & Rakhmatullin

می‌کند و در نهایت در جامعه با افزایش کمی و کیفی فعالیت‌های کارآفرینانه ثروت تولید می‌شود.

۳) بر اساس نتایج پژوهش این فرآیند «ارزش‌های پیشنهادی» را برای ذی‌نفعان به همراه دارد که شامل (فرصت‌جویی، نوجویی و مزیت‌جویی) است. به‌علاوه عواملی چون (عوامل نهادی، حاکمیتی و مکانیزم‌های تطابق پویا) در این فرآیند مؤثر اند. عوامل نهادی مشتمل بر (عوامل نهادی رسمی/غیر رسمی) عوامل حاکمیتی مشتمل (اسناد بالادستی، عوامل نظارتی و عوامل جامع‌راهدی) و مکانیزم‌های تطابق پویا، مشتمل بر (شناسایی مزیت‌ها و قابلیت‌های منطقه و مکانیزم‌های پاسخگویی به نیازهای منطقه‌ای) هستند.

۴) بر اساس نتایج پژوهش ارزیابی و بازخورد لازمه چنین فرآیندی است. ارزیابی در دو سطح خرد (ارزیابی زیر ساخت‌ها، ارزیابی محتوی و آموزشی، ارزیابی مالی، ارزیابی ساختارها و فرآیند) و ارزیابی کلان شامل (ارزیابی و سنجش و میزان تحقق سیاست‌های کلی و حسن اجرای آنها، ارزیابی و سنجش وضعیت موجود با وضعیت مطلوب) قابل انجام است. بر این اساس الگوی مفهومی پژوهش در شکل (۲) نشان داده شده است:

شکل ۲. الگوی مفهومی پژوهش

در مجموع می‌توان گفت؛ فراگیر کردن پدیده کارآفرینی، نیازمند مجموعه‌ای از عوامل در ارتباط با هم و تناسب و همبستگی بین آنها و فراهم کردن بستر مناسب کارآفرینی است (عرب و همکاران، ۱۳۹۰) نهادهای آموزشی با چالش‌های فزاینده‌ای روبرو شده‌اند و برای پاسخگویی به تغییراتی که در ماهیت نیازهای تجاری، نیازهای خدمت‌رسانی و انتظارات اجتماعی به وجود آمده است، ارائه رهکارهایی که پاسخ به این چالش‌ها را توسط مؤسسات آموزشی ممکن سازد، بسیار متفاوت خواهد بود (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۶). در این پژوهش یکی از ارکان کلیدی که شاید تا به حال کمتر در تحقیقات به آن پرداخته شده است؛ مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. در ادامه و بر اساس خلاءهای شناسایی شده، پیشنهادهای جهت پژوهش‌های آتی ارائه می‌شود:

- این پژوهش اساساً با رویکرد کیفی و روش فرا ترکیب انجام شده است. لذا مدل ارائه شده دارای محدودیت عدم تعمیم‌پذیری آماری و عدم سنجش کمی روابط پیشنهادی مدل است که می‌تواند مسیری جذاب برای پژوهش آتی باشد.

- این پژوهش به صورت مقطعی و با تحلیل اسناد و مدارک صورت گرفته است. پژوهش‌هایی از این دست دارای محدودیت فقدان اطمینان کامل از روابط علت-معلولی متغیرها و سازه‌های پژوهش است. لذا انجام پژوهش‌های چند مقطعی در طول زمان اطمینان بهتری از روابط علت-معلولی قابل استنباط از مدل ارائه می‌نماید.

- این مدل بر اساس تحلیل محتوایی مستندات داخلی و خارجی انجام شده است. اینکه چقدر این چهارچوب قابلیت تعمیم‌پذیری در زمینه و بافت ایران را دارد، مسیری است که می‌تواند در پژوهش آتی مدنظر قرار گیرد.

منابع و مآخذ

آهنچیان، محمد رضا. (۱۳۹۱). آمایش آموزش عالی و سیاست‌های توسعه علم و فناوری کشور: تحلیل گسست بر اساس تجربه نگاری، سیاست علم و فناوری ۵(۱) ۷۳-۱۶.

بختیاری، مرضیه، موسی خانی، مرتضی، الوانی، سیدمهدی، حسینی، سیدرسول. (۱۳۹۸). به کارگیری روش علم سنجی در راستای آمایش آموزش عالی برای توسعه کارآفرینی دانشگاهی. فصلنامه مدیریت توسعه و تحول ۱-۹.

بوذری، س. (۱۳۹۵). آمایش آموزش عالی در پهنه جغرافیایی کشور. فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی ۲۲(۲)، ۴۹-۷۵.

حسینی، سید رسول، محمد هادی، فریرز، بختیاری، مرضیه. (۱۳۹۷). تبیین رابطه آمایش آموزش عالی با توسعه منطقه‌ای علم و فناوری، اولین همایش ملی آمایش علم و فناوری، قزوین، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) پژوهشکده آینده پژوهی.

رضایی، بیژن، عباس پور، عباس، نیکنامی، مصطفی، رحیمیان، حمید، دلاور، علی. (۱۳۹۲). واکاوی راه کارهای بهبود کارآفرینی دانشگاهی در حوزه علوم انسانی و ارائه یک نظریه زمین‌های نشریه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۳(۲)، ۱۸۵-۲۱۵.

عرب عباس، آهنچیان، محمد رضا، کارشکی، حسین. (۱۳۹۲). نقش سبک رهبری تحولی در پیش بینی کارآفرینی اجتماعی کارکنان: مطالعه تطبیقی دانشگاه‌های دولتی با دانشگاه‌های غیر دولتی مشهد، نشریه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۳(۲)، ۶۴-۱۰۲.

ضیا، بابک، رضوانی، مهران، مبارکی، محمد حسن، تاج پور، مهدی. (۱۳۹۸). الگوی بین‌المللی سازی دانشگاه با رویکرد کارآفرینی (مورد مطالعه: دانشگاه‌های برتر ایران)، توسعه کارآفرینی، ۱۲(۲)، ۳۰۱-۳۲۰.

فرهمنند، زهرا. (۱۳۹۲). تحلیل استراتژیک طرح آمایش آموزش عالی در ایران با تأکید بر زمینه‌های اجرایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: ابراهیم صالحی عمران، دانشگاه مازندران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.

کاظمی، سیده فاطمه، نادری، حبیب الله، هاشمی، سهیلا، میکائیلی، منیع فرزانه. (۱۳۹۶). ارائه مدل علی برای خلاقیت دانشجویان بر اساس متغیرهای فردی (خودکارآمدی عمومی، خودکارآمدی خلاق، خردمندی و نگیزش درونی) و اجتماعی (جو دانشگاه)، فصلنامه علمی پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۷(۱)، ۷۱-۱۰۰.

کیخا، احمد، عباسپور، عباس. (۱۳۹۷). رابطه بین هوش سازمانی و عملکرد سزمانی با نقش مینجی گری خلاقیت (مورد کاوی: دانشگاه تهران)، فصلنامه علمی، پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۸(۴)، ۱-۳۲.

یادگاری، رضا، عباسی، ابراهیم، اشرفی، مجید، آزما، فریدون. (۱۳۹۸). تأثیر ویژگی های کارآفرینانه مدیران بر رفتار نوآورانه از طریق بررسی تفکر انتقادی در شرکت های دانش بنیان (مورد مطالعه: مراکز رشد واحدهای فناور دانشگاه آزاد اسلامی)، نشریه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۹(۲)، ۵۳-۷۴.

Riviezzo, A., Fusco., & F. (2019). Along the Pathway of University Missions: A Systematic Literature Review of Performance Indicators, <https://www.igi-global.com/chapter/along-the-pathway-of-university-missions/238501>

Atta.O. K. (2019). Oasis in the desert? Bridging academics' collaboration activities as conduit for global knowledge flows to peripheral regions, *Regional studies regional science*.

Amarante. C. (2020). Institutional Pressures, Institutional Work and the Development of Universities' Entrepreneurial Turn, *Revista de Administração Contemporânea*, Print version ISSN 1415-6555 Online version ISSN 1982-7849.

Abdi Hevelayi .A; Safarian Hamedani .S; Yusefi Saeed Abadi .R; Taghipour .M." Predicting Entrepreneurial Marketing through Strategic Planning (Including Case Study)". *Educational Administration Research Quarterly*. 2019, 10(2):127-142.

Abdi Hevelayi .A; Safarian Hamedani .S; Yusefi Saeed Abadi .R; Taghipour .M." the relationship between strategic planning with entrepreneurial marketing in the saderat bank of north tehran". *Journal of Process Engineering*. 2018, 4(10):34-42.

Allahar, H., & Sookram. R. (2019). Emergence of university-centred entrepreneurial ecosystems in the Caribbean, *Industry and higher education*.

Astebro, T., Braguinsky, S., Braunerhjelm, P., & Brostrom, A. (2019). Academic Entrepreneurship: The Bayh-Dole Act versus the Professor's Privilege, *ILR Review*.

- Bernardi. P.D., Azucar.,D. (2020). The Role of Universities in Harnessing Entrepreneurial Opportunities, *Innovation in Food Ecosystems pp 27-71* | Cite as
- Onseca, C., Saloma.a., (2020). Entrepreneurial Universities and Regional Innovation: Matching Smart Specialisation Strategies to Regional Needs?, <https://www.igi-global.com/chapter/entrepreneurial-universities-and-regional-innovation/238516>
- Charlene. L, Valliere.D, Steven A, Wise.S. (2020). Entrepreneurial ecosystems and the lifecycle of university business incubators: An integrative case study, *International Entrepreneurship and Management Journal*.
- Carayannis. E. Campbell D. F. J. (2012). Triple Helix, Quadruple Helix and Quintuple Helix and How Do Knowledge, Innovation and the Environment Relate To Each Other?, *International Journal of Social Ecology and Sustainable Development 1(1):41-69 · July 2012 with 5,692 Reads*
- Datzberger. S. (2018). Why education is not helping the poor. Findings from Uganda, *World Development 110 (2018) 124–139*
- Del Monte A., Pennacchio.A. (2019) Historical roots of regional entrepreneurship: the role of knowledge and creativity, Small Business Economics Fuster, Elena; Padilla-Melendez, Antonio; Lockett, Nigel; Rosa del-Aguila
- Etzkowitz, H. (2019) Is Silicon Valley a global model or unique anomaly? , *Industry and higher education*.
- Fuster, E., Padilla.M. A., Lockett, N., & Rosa. A. (2019). The emerging role of university spin-off companies in developing regional entrepreneurial university ecosystems: The case of Andalusia, *Technolical forecasting and social change*.
- Irina A. P., (2020). Revisiting Functions and Roles of the Entrepreneurial University in Social and Economic Systems in the Regional Context
- Lahikainen, K., Kolhinen, J., Ruskovaara, E., & Pihkala, T. (2019) Challenges to the development of an entrepreneurial university ecosystem: The case of a Finnish university campus, *Industry and higher education*.

- Nieth. L., & Benneworth. P. (2020). Regional Policy Implications of the Entrepreneurial University: Lessons from the ECIU, <https://www.igi-global.com/>
- Neeta. B. (2020). Regional Development via Entrepreneur Multi-Perspective Approach, Handbook of Research on Smart Territories and Entrepreneurial Ecosystems for Social Innovation and Sustainable Growth
- Nibedita S. (2020). Entrepreneurial Universities' Strategic Role in Accelerated Innovation for Regional Growth, <https://www.igi-global.com/chapter/entrepreneurial-universities-strategic-role-in-accelerated-innovation-for-regional-growth/238502>
- Sergey.S. ZmiyakEkaterina, A. Ugnich Pavel, M. Taranov. (2020). Development of a Regional Innovation Ecosystem: The Role of a Pillar University, Growth Poles of the Global Economy: Emergence, *Changes and Future Perspectives* pp 567-576
- Teixeira. A.A.C, Oliveira. A., Daniel, A.D. (2020).The Impact of Universities on Regional Competitiveness: A Review of the Main Theoretical and Methodological Approaches. *Examining the Role of Entrepreneurial Universities in Regional Development*, Publisher: IGI Global, pp.67-92
- Cai. Y, Liu. C. (2020). The Role of University as Institutional Entrepreneur in Regional Innovation System: Towards an Analytical Framework.
- Ribeiro, C Varum, AD Daniel. (2020). Role of Universities on the Level of Regional Growth in Portugal, <https://www.igi-global.com/chapter/role-of-universities-on-the-level-of-regional-growth-in-portugal/238511>
- Sanchez. B, M., Uyarra, E., Kitagawa, F. (2019). Understanding the evolution of the entrepreneurial university. The case of English Higher Education institutions, *Higher education quarterly*.
- Eatmon, TD. Granger, R., Abrantes. BF (2020) The Entrepreneurial Dimensions of Transnational Education, <https://www.igi-global.com/chapter/the-entrepreneurial-dimensions-of-transnational-education/238510>
- Fonseca, S. (2020). Entrepreneurial Universities and Regional Innovation: Matching Smart Specialisation Strategies to Regional

Needs?, <https://www.igi-global.com/chapter/entrepreneurial-universities-and-regional-innovation/238516>

Protopopov E.V., Feoktistov A.V., Galevsky G.V., Gordeeva O.V., Jung, V., Jisun.A. (2019). The fourth industrial revolution, knowledge production and higher education in South Korea, *Journal of higher education policy and management*.

